

Selekční jazyky – úvod do problematiky

Filozofická fakulta Masarykova Univerzity, Ústav české literatury a knihovnictví,
Kabinet knihovnictví

Přednášející: Josef Schwarz (schwarzjv@seznam.cz)

Komentovaná základní literatura

Literatura je rozdělena do následujících hlavních oblastí:

- A. *Věcné pořádní informací, selekční jazyky – všeobecně*
- B. *Klasifikace, systematické selekční jazyky*
- C. *Předmětové selekční jazyky, deskriptorové selekční jazyky, tezaury*
- D. *Obsahová analýza, sémantická redukce dokumentů, indexace, klasifikace (proces), abstrahování*

V každé sekci jsou uvedeny vybrané položky s komentářem, obsahem a dalšími informacemi. Pořadí položek v jednotlivých oblastech je voleno podle důležitosti a charakteru jednotlivých prací.

Seznam základní literatury je rozšiřován prostřednictvím seznamů doplňkové literatury, které jsou zpřístupňovány samostatně.

Položky označené ☉ jsou dostupné v kopii v knihovně FF MU jako studijní materiál (vydává služba).

A. VĚCNÉ POŘÁDÁNÍ INFORMACÍ, SELEKČNÍ JAZYKY – VŠEOBECNĚ

[AND03] ANDERSON, J.D. Organization of knowledge. In FEATHER, J., STURGES, P. (eds.). *International Encyclopedia of Information and Library Science*. 2nd ed. London : Routledge, 2003, s. 471-490.

Komentář: Rozsáhlé encyklopedické heslo systematicky identifikující základní procesy a prvky věcného pořádní informací.

Vybavení publikace: rejstřík, literatura (cca 50 položek), doporučená četba

[FOS96] FOSKETT, A. C. *The subject approach to information*. 5th ed. London : Library Association Pub., 1996. 456 s.

Komentář: Monografie systematicky pokrývající celou oblast věcného zpracování informací. Popsány jsou vybrané SJ (DDC, MDT, Bliss, Ranganathan, třídění LC, předmětová hesla LC, Sears, vybrané oborové tezaury).

Vybavení publikace: rejstřík, literatura u jednotlivých kapitol

Obsah: 1. Theory of information retrieval systems; 2. Pre-coordinate indexing languages; 3. Post-coordinate systems; 4. Post-coordinate indexing languages; 5. Future prospects.

☉ [TUR88] TURNER, Ch. *Organizing information : principles and practice*. London : Clive Bingley, 1988. 158 s

Komentář: Praktičtější zaměřená práce, která se věnuje celému informačnímu cyklu zpracování informací z hlediska funkcí informačního systému. Velká část publikace je věnována věcnému zpracování informací; v 3. kap je vysvětlena indexace a klasifikace, ve 4. kap. jsou popsány vybrané SJ (DDC, MDT, Bliss ad.). 5. kap. popisuje předmětové SJ včetně otázek tvorby tezauru a postkoordinace/prekoordinace. 6. a 7. kap. jsou jen velmi stručným úvodem k dílčím otázkám. Všechny kapitoly obsahují četné praktické příklady.

Vybavení publikace: rejstřík, věcně uspořádaná literatura (cca 35 položek)

Obsah: 1. An introduction to information units; 2. Catalogues and cataloguing; 3. An introduction to the subject approach; 4. Some classifications schemes; 5. Alphabetical subject approaches; 6. Computerized retrieval systems; 7. Management of information-retrieval systems.

[MCI03] MCILWAINE, I.C. (ed.). *Subject retrieval in a networked environment : proceedings of the IFLA Satellite Meeting held in Dublin, OH, 14-16 August 2001 and sponsored by the IFLA Classification and Indexing Section, the IFLA Information Technology Section and OCLC*. München : Saur, 2003. 193 s.

Komentář: Sborník obsahující řadu poměrně krátkých, ale aktuálních příspěvků k různým aspektům věcného zpracování informací a SJ se zaměřením na prostředí webu a věcné vyhledávání informací.

Obsah (sekce): 1. Retrieval in multilingual environment; 2.-3. Retrieval across multiple vocabularies; 4. Cross-sectoral retrieval; 5. Domain specific retrieval; 6. Tool development for retrieval; 7.-8. Transformation of traditional tools for the web environment.

[KOV84] KOVÁŘ, B. *Věcné pořádkání informací a selekční jazyky*. Praha : ÚVTEI, 1984. 251 s.

Komentář: Systematický úvod do teorie, terminologie, typologie a dějin věcného zpracování informací, systematických SJ a předmětových SJ.

Vybavení publikace: literatura u jednotlivých kapitol

Obsah: 1. Úvod; 2. Systematické selekční jazyky, jejich teorie, historie a metodika; 3. Předmětové selekční jazyky; 4. Mezinárodní spolupráce a integrace v oblasti selekčních jazyků; 5. Automatické indexování.

Originální vydání (původní dvousvazkové vydání, text je totožný s vyd. z r.1984): KOVÁŘ, B. *Věcné pořádkání informací a selekční jazyky. Díl 1, Úvod do problematiky ; systematické pořádkání*.

Praha : ÚVTEI, 1981. 144 s.; KOVÁŘ, B. *Věcné pořádkání informací a selekční jazyky. Díl 2, Předmětové pořádkání ; Mezinárodní spolupráce ; Automatické indexování*. Praha : ÚVTEI, 1982. 138 s.

[KOV78] KOVÁŘ, B. *Základy obecné metodiky věcného pořádkání informací*. Praha : ÚVTEI, 1978. 65 s.

Komentář: Stručná publikace pojednávající o vybraných metodických otázkách věcného zpracování informací. Autor se zabývá obsahovou analýzou, abstrahování a systematickým a předmětovým pořádkáním informací.

Vybavení publikace: literatura (79 položek)

Obsah: 1. Druhy věcného pořádkání informací; 2. Obecná metodika věcného pořádkání informací; 3. Obecná metodika systematického pořádkání informací; 4. Obecná metodika předmětového pořádkání informací.

[BAL01] BALÍKOVÁ, M. Problematika věcného pořádkání informací a jejich zpřístupnění. *Národní knihovna*, 2001, roč. 12, č. 3, s. 175-186. Dostupné z <http://full.nkp.cz/nkkr/NKKR0103/0103175.html>

Komentář: Článek představující úvod do problematiky věcného pořádkání informací a metod jejich zpřístupňování. Mj. se zabývá základními charakteristikami SJ a možnostmi jejich integrace a harmonizace v současném síťovém prostředí, zejména s přihlédnutím k situaci v Národní knihovně ČR.

[CSN03] ČSN ISO 5127. *Informace a dokumentace - Slovník*. Úč. 1.6.2003. 160 s.

Komentář: Základní všeobecná terminologická norma zahrnující termíny i z oblasti věcného pořádkání informací.

B. KLASIFIKACE, SYSTEMATICKÉ SELEKČNÍ JAZYKY

[BUC79] BUCHANAN, B. *Theory of library classification*. London : Clive Bingley, 1979. 141 s.

Komentář: Teoreticky fundovaný úvod do významu, teorie, funkcí a tvorby klasifikačních systémů. Autor se mj. systematicky věnuje tvorbě fazetové klasifikace a tvorbě notací.

Vybavení publikace: rejstřík, literatura u jednotlivých kapitol

Obsah (dle německého vydání): 1. Klassifikation: Definition und Einsatzmöglichkeiten; 2. Die verschiedenen Arten von Klassenbeziehungen; 3. Präkombinierte Klassifikationssysteme und Facettenklassifikationen; 4. Methodische Überlegungen zur Lösung von Ordnungsproblemen; 5.-6. Konstruktion einer Facettenklassifikation; 7.-9. Gestaltung des Notationssystems; 10. Das alphabetische Sachregister; 11. Universalklassifikationen; 12. Kritische Anmerkungen zur systematischen Ordnung; 13. Automatische Indexierung.

Německé vydání: BUCHANAN, B. *Bibliothekarische Klassifikationstheorie*. München : Saur, 1989. 151 s.

[DAL74] DAHLBERG, I. *Grundlagen universaler Wissensordnung : Probleme und Möglichkeiten eines universalen Klassifikationssystems des Wissens*. Pullach bei München : Verlag Dokumentation, 1974. 366 s.

Komentář: Komplexní pojednání o klasifikačních systémech zejména z hlediska univerzálních pořádacích soustav, zohledněny jsou terminologické, teoretické a historické aspekty problematiky

Další informace: 1., 2. a 7. kap. jsou dostupné v pracovním překladu (viz učební materiály v IS MU)

⊙ [VIC75] VICKERY, B. C. *Classification and indexing in science*. 3d ed. London : Butterworths, 1975. 228 s.

Komentář: Rozsáhlá a systematická studie věnovaná především teorii a metodice klasifikace. Obsahuje řadu praktických příkladů, z hlediska klasifikace je hodnocena i indexace a postkoordinované SJ (tezaury). V přílohách obsahuje mj. stručnou historii klasifikace a klasifikačních systémů a příklady fazetových klasifikací.

Vybavení publikace: rejstřík, literatura u jednotlivých kapitol

Obsah: 1. The need for classification; 2. The class of a subject field; 3. Class for arrangement; 4. Notation for the classified catalogue; 5. Classification in indexing; 6. Classification in post-coordinate systems; **Appendix A**. Historical aspects of the classification; **B**. Examples of faceted classifications; **C**. Categories; **D**. The classification of chemical substances.

⊙ [LAN92] LANGRIDGE, D. W. *Classification : its kinds, elements, systems and applications*. London : Bowker-Saur, 1992. 84 s

Komentář: Stručná publikace vysvětlující formou komentovaných tezí základní principy týkající se klasifikace a klasifikačních systémů (systematických SJ).

Vybavení publikace: slovníček, rejstřík, literatura (cca 18 položek), doporučená četba

Obsah: 1. Classification in general; 2. Bibliographical classification.

[SAM55] ŠAMURIN, J. I. *Očerki po istorii bibliotečno-bibliografičeskoj klassifikacii. Tom I*. Moskva : Izdatelstvo Vsesojuznoj knižnoj palaty, 1955. 395 s.

[SAM59] ŠAMURIN, J. I. *Očerki po istorii bibliotečno-bibliografičeskoj klassifikacii. Tom II*. Moskva : Izdatelstvo Vsesojuznoj knižnoj palaty, 1959. 562 s.

Komentář: Starší, ale svou podrobností a rozsáhlostí dodnes nepřekonaná dvousvazková práce, která se zabývá dějinami klasifikačních systémů od antiky do poloviny 20. století.

Další informace: Obsah obou svazků a 5.-9. kap. 2. dílu jsou dostupné v pracovním překladu (viz učební materiály v IS MU)

C. PŘEDMĚTOVÉ SELEKČNÍ JAZYKY, DESKRIPTOROVÉ SELEKČNÍ JAZYKY, TEZAURY

⊙ [BAK84] BAKO, M. *Informačné selekčné jazyky. III*. Bratislava : SPN, 1984. 245 s.

Komentář: Starší, ale teoreticky fundovaná učebnice zaměřená na deskriptorové SJ (tezaury) a zpracování přirozeného jazyka. Poskytuje rozsáhlý úvod do lingvistiky, která je základem pro teorii SJ;

dále se věnuje významu, struktuře a tvorbě tezaurů, propojování SJ, automatické indexaci, klasifikaci a abstrahování.

Vybavení publikace: rejstřík typu KWIC, literatura u jednotlivých kapitol

Obsah: 1. Informácia a informačný systém; 2. Informácia a jej reprezentácia; 3. Základy jazykovedy; 4. Lingvistika a informatika; 5. Tezaurus a jeho výstavba; 6. Prepojitelnosť informačných jazykov; 7. Deskriptorové informačné jazyky a ich vzťah k iným informačným jazykom; 8. Automatické indexovanie a referovanie; 9. Automatická klasifikácia.

⊙ [SOE74] SOERGEL, D. *Indexing languages and thesauri : construction and maintenance*. Los Angeles : Melville Pub., 1974. 632 s.

Komentář: Starší, ale vyčerpávající teoretická monografie o významu, funkcích, teorii, typologii, struktuře, formátu, tvorbě a správě tezaurů.

Vybavení publikace: slovníček, rejstřík, literatura (cca 110 položek)

Obsah (podle orig. vydání): A. Überblick über Aufgaben und Aufbau eines Thesaurus. Aufwand für Herstellung eines Thesaurus; B. Begriffe und Begriffsbenennungen. Klassifikationssystem und Thesaurus und ihre Funktionen in einem Dokumentationssystem; C. Thesaurus-Struktur; D. Thesaurus-Format; E. Arbeitsablauf der Thesaurus-Herstellung; F. Regeln für Begriffsbenennungen, Rechtschreibung u. ä.; G. Weiterentwicklung von Thesauri; H. Thesauri als Grundlage für kooperative Dokumentation.

Originální vydání: SOERGEL, D. *Klassifikationssysteme und Thesauri*. Frankfurt am Main : DGD-Dokumentationsstelle, 1969. 224 s.

[CSN96] ČSN 01 0193. *Dokumentace. Pokyny pro vypracování a rozvíjení jednojazyčných tezaurů*. Úč. 1.2.1996. 52 s.

[CSN92] ČSN 01 0172 (ISO 5964). *Pokyny pro vypracování a rozvíjení vícejazyčných tezaurů*. Úč. 1.4.1992. 60 s.

[CSN83] ČSN 01 0188. *Tvorba předmětových hesel*. Úč. 1.4.1983, zruš. únor 2003. 40 s.

D. OBSAHOVÁ ANALÝZA, SÉMANTICKÁ REDUKCE DOKUMENTŮ, INDEXACE, KLASIFIKACE (PROCES), ABSTRAHOVÁNÍ

⊙ [FUG93] FUGMANN, R. *Subject analysis and indexing : theoretical foundation and practical advice*. Frankfurt am Main : Indeks Verlag, 1993. 250 s.

Komentář: Teoreticky fundovaná a formálně propracovaná učebnice věnovaná obsahové analýze a indexaci. Podrobně rozebírá teoretické základy indexace (teorie pojmu, teorie pěti indexačních axiomů ad.), rozlišuje typy indexace (extrakce, přiřazování), rozebírá konzistenci indexace, metody abstrahování, tvorbu knižních rejstříků, tvorbu řízených slovníků, syntax SJ, hodnocení kvality indexace. Neopomíjí ani praktické aspekty obsahové analýzy a indexace. Text je doprovázen řadou názorných schémat, každá kapitola končí několika otázkami, kterými si student může ověřit nabyté znalosti.

Vybavení publikace: systematický a abecední rejstřík, literatura (cca 50 položek), doporučená literatura

Obsah: 1. Introduction; 2. Information and information system; 3. Information system survival power; 4. Theoretical considerations on information storage and retrieval; 5. Indexing; 6. Some technology of information supply.

Další informace: Slovníček z publikace je dostupný v učebních materiálech IS MU

[LAN03] LANCASTER, F. W. *Indexing and abstracting in theory and practice*. 3rd ed. London : Facet, 2003. 464 s.

Komentář: Přehledová monografie zaměřená na věcné zpracování informací. Kromě indexace a klasifikace systematicky popisuje i tvorbu abstraktů, automatické procedury, hodnocení kvality a konzistence indexace, indexaci multimédií. Výklad je doprovázen četnými praktickými příklady.

Vybavení publikace: rejstřík, literatura (cca 600 položek)

Obsah: 1. Introduction; 2. Indexing principles; 3. Indexing practice; 4. Precoordinate indexes; 5. Consistency of indexing; 6. Quality of indexing; 7. Abstracts: types and functions; 8. Writing the

abstracts; **9.** Evaluation aspects; **10.** Approaches used in indexing and abstracting services; **11.** Enhancing the indexing; **12.** On the indexing and abstracting of imaginative works; **13.** Indexing multimedia sources; **14.** text searching; **15.** Automatic indexing, automatic abstracting and related procedures; **16.** Indexing and the internet; **17.** The future of indexing and abstracting; **18.** Indexing exercises; **19.** Abstracting exercises

[CLE01] CLEVELAND, D. B., CLEVELAND, A. D. *Introduction to indexing and abstracting*. 3rd ed. Englewood : Libraries Unlimited, 2001. 283 s.

Komentář: Prakticky zaměřená publikace věnovaná indexaci, abstrahování a vytváření knižních rejstříků. Zabývá se mj. řízenými slovníky (tezaury) – 4. kap., obsahovou analýzou – 6. kap., indexací speciálních vědních oblastí – 11. kap., hodnocení indexace – 12. kap.

Vybavení publikace: slovníček, rejstřík, literatura (více než 250 položek)

Obsah: **1.** Introduction; **2.** The nature of information; **3.** The organization of information; **4.** Vocabulary control; **5.** types of indexes and abstracts; **6.** The indexing process; **7.** The abstracting process; **8.** Indexing and abstracting a document; **9.** Book indexing; **10.** Book indexing examples; **11.** Indexing special subject areas and formats; **12.** Evaluation of indexing; **13.** Indexing and abstracting services; **14.** The use of computers; **15.** Indexing and the internet; **16.** Ninety-nine web resources for indexers and abstractors; **17.** The profession.

[CSN96] ČSN ISO 5963. *Dokumentace. Metody analýzy dokumentů, určování jejich obsahu a výběru lexikálních jednotek selektivního jazyka*. Úč. 1.4.1996. 12 s.